УДК 81'367:808.56

Звєрєва О.Г.
викладач кафедри іноземних мов
Харківського економіко-правового
університету

«Синтаксичні засоби виразності у дискурсі сіблінгів»

Сучасні лінгвістичні дослідження все більшу увагу приділяють людині та її комунікації. Ця увага до аналізу мови, що функціонує в широкому соціально-культурному контексті, дозволяє лінгвістиці в умовах дискурсивного перевороту звернутися до дискурс-аналізу як до комплексного дослідження семантичних, прагматичних та синтаксичних шарах комунікації певних груп людей.

В даній статті ми намагаємося окреслити синтаксичні засоби виразності в дискурсі сіблінгів, тобто братів та сестер, що виховуються в одній родині. Ми вважаємо синтаксичні засоби надто важливими для створення комунікації, адже, на думку Н.Д. Арутюнової, «область «стику» синтаксису і лексики являє особливий інтерес, оскільки саме тут закладається семантична основа речення»[Арутюнова 1976, 81].

Услід за В.І. Карасиком ми розуміємо дискурс як текст, який існує в ситуації спілкування [Карасик 2002, 386] і поєднує в собі різні елементи, а саме текстолінгвістичний, соціолінгвістичний та прагмалінгвістичний.

Для нашого дослідження дискурсу сіблінгів найбільш релевантним уявляється соціолінгвістичний аспект. Згідно з В.І. Карасиком, з позицій учасників спілкування всі види дискурсу розпадаються на особисто- та статусно-орієнтований дискурс. У першому випадку комуніканти намагаються розкрити свій внутрішній світ адресату та зрозуміти адресата як особистість, а в другому – комуніканти виступають у якості представників певної соціальної групи та виконують роль, окреслену комунікативною ситуацією [Карасик 2002, 254]. Дослідник підкреслює, що особисто-орієнтований дискурс проявляється в двох основних шарах спілкування – побутовому та буттєвому, при чому побутове спілкування є генетично першим типом дискурсу [Карасик 2002, 254].

В цілому, дискурс братів та сестер, як і всі типи родинного дискурсу, відноситься до особисто-орієнтованого, оскільки він відбувається в ситуації побутового спілкування, коли «всі комуніканти добре знають один одного, ведуть розмову про конкретні справи і не мають необхідності розмірковувати про складні матерії чи пояснювати близькій людині очевидні речі, тому розмова відбувається за допомогою скороченого коду, який має високу контекстну залежність» [Карасик 2002, 252].

У побутовому дискурсі відбувається розмиття знаків, експресивність та емоціональність стають більш важливими для комунікації, ніж передача інформації про об'єктивне положення справ. В побутовому дискурсі під час спілкування з близькими людьми комуніканти розраховують на емпатію, тобто здатність зрозуміти внутрішній світ іншого.

На нашу думку, вищезгадане зумовлює важливість засобів виразності в комунікації між сіблінгами, яка характеризується високим ступенем неформальності та емоційності. Під засобами виразності мови ми, вслід за І.Р. Гальперіним, розуміємо такі морфологічні, синтаксичні та словотворчі форми мови, які служать для емоційного чи логічного посилення мовлення. При цьому ці форми мови опрацьовані суспільною практикою, усвідомлені з точки зору їхнього функціонального значення та зафіксовані у граматиках та словниках [Гальперин, 1958].

Серед них синтаксичні засоби виразності створюють особливу організацію висловлення, що відрізняє таке висловлення від «нейтральної» форми спілкування. Кожному функціональному стилю притаманні власні синтаксичні побудови, власні типові конструкції. Як стверджує І.В. Арнольд, для розмовного мовлення характерні надмірність синтаксичної побудови, перерозподіл меж речення, еліптичні речення, зміщені конструкції, а яких кінцівка речення подається в іншій синтаксичній будові, ніж початок, та відокремлені елементи одного висловлення [Арнольд, 1981].

Вищезгадане притаманне і дискурсу сіблінгів. Так, наприклад, такі засоби виразності, як інверсія, відокремлення, складне синтаксичне ціле, ретардація, антитеза, які широко використовуються в художній літературі та риториці, не знаходять відображення в комунікації братів та сестер. Проте для даного типу дис-

курсу характерне використання наступних синтаксичних засобів виразності: 1) еліпсис (неповні речення); 2) умовчання; 3) риторичні питання; 4) літоти; 5) паралелізми; 6) повтори.

1. Під еліпсисом розуміється навмисне опущення якого-небудь члена речення в літературно-письмовому типі мовлення. Для усного мовлення І.Р. Гальперін пропонує вживати термін «неповне речення».

1)"This boy, Curtis Weintraub, that's in my class, pushed me while I was going down the stairs in the park, she said."Wanna see?"[1: 169]

Відсутність членів речення може бути зумовлена різними причинами. Так, відсутність підмета може пояснюватися певною недбалістю, притаманною живому усному спілкуванню. Крім того, опущення членів речення може бути наслідком збудженого стану комунікантів.

2. Умовчання звичайно є наслідком сильного напливу почуттів, що заважають закінчити висловлення, а іноді – небажанням продовжити думку. У живому спілкуванні умовчання часто супроводжується жестами й мімікою. Крім того, інтонація теж розкриває зміст замовчаної частини висловлення:

2) "Please, Holden. Please let me go. I'll be very, very, very... You won't even..." "You're not going. Now, shut up! Gimme that bag!" [1: 207]

Наданий приклад підкреслює, що умовчання вказує на високий ступінь експресивності мовлення.

3. Риторичне питання – це особливий стилістичний прийом, сутність якого полягає в переосмисленні граматичного значення питальної форми. Інакше кажучи, речення, яке за змістом є твердженням, має питальну форму:

3) "This other girl and me, Selma Atterbury, put ink and stuff all over his windbreaker."
"That isn't nice. What are you – a child, for God's sake?" [1: 169]

Риторичне питання використовується для надання емоційності та водночас пом'якшення докору. В цілому, питання завжди має більше емоційне навантаження, ніж твердження чи заперечення. Таким чином, твердження в питальній формі стає більш емо-

ційним, більш емфатичним і тому повніше розкриває відношення комунікантів до теми розмови.

4. Літота – це засіб утвердження позитивної ознаки, при чому в її складі часто з'являється слово з негативними ознаками. Си

ла виразності цього стилістичного прийому полягає головним чином в тому, що це свідоме зменшення є зрозумілим для учасників комунікації:

4) "Cathy," said my brother calmly, a wry smile cocking his lips while the twins looked from one to the other of us ready to mimic our panic, our joy, or our screams, "are we so ugly and without charm that an old woman who very obviously hates our mother, and also our father, for some reason I don't know, can forever resist us?" [2: 63]

В даному випадку ми маємо справу з комбінацією літоти та риторичного питання: хлопець впевнений, що він та його сестра зможуть залучити на свій бік бабусю, тому він жартома заспокоює сестру.

5. Паралелізми чи паралельні конструкції є такою композицією висловлення, в якій окремі частини побудовані однотипними. Тобто структура одного речення (чи його частини) повторюється в іншому реченні в висловлюванні:

5) "It's hot up here, Cathy!"

"Yes, it is."

"I hate it up here, Cathy!" [2: 68]

В цьому прикладі паралелізм речень використовується для посилення емоційності та привернення уваги старшої сестри.

Також для дискурсу сіблінгів характерне вживання хіазмів, засобу виразності, в якому два речення йдуть послідовно, причому порядок слів одного речення є зворотним порядку другого для створення ефекту емоційності висловлювання:

7) Carrie gave those fried eggs and bacon just one glance and she was wailing. "We-ee don't like bacon and eggs! Cold CEREAL is what we-ee like!" [2: 58]

6. Повтори. Під лексичним повтором розуміємо повтор слова, словосполучення чи речення в складі одного висловлення чи в більших одиницях комунікацій, які охоплюють ряд висловлювань.

Як підкреслює Ж. Вандрієс, повторення – це один з прийомів, що вийшли з мови ефективної. Цей прийом, застосований до мови логічної, перетворився на просте граматичне знаряддя. «Його вихідну точку ми вбачаємо в хвилюванні, що супроводжує висловлення почуття, доведеного до його найвищої напруги» [Вандриес 1937: 147].

І дійсно, повтор є типізованим узагальненням існуючого в мові засобу вираження схвильованості, яке, як відомо, знаходить відображення в мовленні різними засобами, що залежать від ступеня та характеру збудження. В дискурсі сіблінгів повтори вживаються особливо часто, Що, з одного боку, вказує на емоційність та неофіційність комунікації, а з іншого боку, часто є спробою донести інформацію до молодших братів та сестер, роблячи на ній додатковий акцент:

8) "Don't make me laugh. You can't even ride a horse."

"Who can't? Sure I can. Certainly I can…" [1: 171]

Так, в даному прикладі повтор вживається для посилення експресивності висловлення, а також для підтвердження розуміння слів в розмові з маленькою дитиною.

В цілому можливо сказати, що вибір синтаксичних засобів виразності в дискурсі сіблінгів зумовлений, поперед усього, недбалістю та емоціональністю неформальної комунікації, а також високим ступенем довіри та емпатії в родині.

Література

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). 2-е изд. – Л.: Просвещение, 1981. – 295 с.

2. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы. / АН СССР. Ин-т языкознания. - М.: Наука, 1976. - 383 с.

3. Вандриес Ж. Язык. – М.: Соцэкгиз, 1937 –С. 299.

4. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. – 459 с.

5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.

Список ілюстративного матеріалу

1. Salinger J.D. The Catcher in the Rye. – Moscow: Progress Publishers. – 1979. – 248 p. 2. Andrews V.C. Flowers in the Attic. – New York: Pocket Books, – 1979. – 411 p.